

De invloed van de invoering van het studievoorschot op de intenties van scholieren en studenten met betrekking tot het maken van studie gerelateerde keuzes

Center for Higher Education Policy Studies

Naam: Mariëlle Klaasen

Opleiding: Bestuurskunde

Eerste begeleider: Prof. dr. H.Vossensteyn

Tweede begeleider: R. Kolster, M.Phil

Voorwoord

Voor u ligt mijn bachelorscriptie dat het resultaat is van mijn onderzoek dat ter afsluiting dient van de bachelorfase van de studie Bestuurskunde aan de Universiteit Twente. Het onderwerp van deze scriptie is de invoering van het studievoorschot in 2015. Dit onderwerp heb ik gekozen omdat ikzelf ook te maken heb met de invoering van het studievoorschot wanneer ik mijn master ga doen. Ik was nieuwsgierig naar de reactie van andere studenten t.a.v. het studievoorschot en daarom is dit het onderwerp geworden van mijn onderzoek.

Samen met mijn begeleider, Prof. dr. Hans Vossensteyn ben ik tot het precieze onderwerp van mijn bachelorscriptie gekomen. Ik wil mijn begeleider bedanken voor zijn enthousiasme, adviezen en steun tijdens het schrijven van mijn bachelorscriptie. Ik wil ook Renze Kolster bedanken voor het feit dat hij op het laatste moment de tijd heeft genomen om mijn opdracht te bekijken. Daarnaast wil ik mijn ouders en mijn zusje bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun en advies. Ook mijn vrienden en studiegenoten wil ik bedanken voor hun steun tijdens de laatste fase van mijn studie.

Ik hoop dat u met plezier deze scriptie leest.

Eerbeek, augustus 2015

Mariëlle Klaasen

Samenvatting

Op 1 september 2015 gaat het studievoorschot dienen als studiefinanciering in plaats van de basisbeurs voor degene die deelnemen aan het hoger onderwijs. Dit heeft als gevolg dat meer studenten moeten gaan lenen bij DUO en de bedragen om te lenen hoger kunnen worden waardoor de uiteindelijke studieschuld voor studenten hoger kan uitvallen. Dit onderzoek bekijkt de intenties met betrekking tot het maken van enkele studie gerelateerde keuzes van scholieren en studenten vanaf 15 jaar. Er wordt verwacht dat degene die te maken krijgen met het studievoorschot, zich hierdoor zullen laten beïnvloeden en keuzes gaan maken die gerelateerd zijn aan het studeren, waardoor zij een lening kunnen vermijden of de lening zo laag mogelijk kunnen houden.

De onderzoeksvraag van het onderzoek gaat over de intenties van scholieren en studenten met betrekking tot het maken van studie gerelateerde keuzes, naar aanleiding van de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld. De theorie die ter ondersteuning dient van dit onderzoek is de economische gedragstheorie. Deze theorie stelt dat veel mensen niet een geheel rationele keuze zullen maken. Hierdoor zullen studenten dus niet op geheel rationele wijze kijken naar de invoering van het nieuwe studiefinancieringsstelsel. Ze laten zich door enkele factoren beïnvloeden zoals bijvoorbeeld het gevoel van unfairness.

Er zijn al enkele onderzoeken geweest omtrent de invoering van een sociaal leenstelsel ter vervanging van de huidige prestatiebeurs. Bij deze onderzoeken is naar voren gekomen dat de invoering van het studievoorschot geen slechte invloed hoeft te zijn. Er wordt echter wel gewaarschuwd voor degene die straks heel veel willen gaan lenen. Want als er elke maand maximaal wordt geleend, dan loopt de studieschuld vrij hoog op na enkele jaren studeren. Een maximale lening is per maand ongeveer 900 euro. Binnen 1 jaar zit je dan al op een schuld van 10800 euro. Daarnaast wordt ook aangegeven door huidige studenten zelf dat er niet meer kan worden bijverdiend dan dat men nu al doet. Als studenten dit toch gaan doen, zou dit gevolgen kunnen voor het halen van de opleiding binnen de geplande tijd.

De data die worden gebruikt in dit onderzoek zijn afkomstig van het Arbeidsaanbodpanel onder leiding van het Sociaal Planbureau. Uit de dataset is alleen de informatie gebruikt die betrekking heeft op het lenen voor studenten. Ook zijn alleen de scholieren en studenten als respondenten gebruikt binnen het onderzoek. De dataset zelf is uit 2012. Bij het onderzoek worden vijf hypothesen onderzocht. Bijna alle hypothesen kunnen niet worden aangenomen. Er kan niet met zekerheid worden gezegd dat studenten en scholieren werkelijk andere keuzes maken. Ook is bij meerder studiegerelateerde keuzes geen verband tussen het geslacht van de respondenten en de antwoorden die zij hebben gegeven. Ze zijn alleen wel alert op de hoogte van hun schuld, want bij verschillende studie gerelateerde keuzes is naar voren gekomen dat studenten en scholieren in principe wel proberen een hoge studieschuld te vermijden. Bij het onderzoek is geen rekening gehouden met de gunstige leenvoorwaarden van het studievoorschot.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding	5
1.2 Onderzoeksvraag.....	6
2. Theoretisch kader.....	7
2.1 Studiegerelateerde keuzes.....	7
2.2 Economische gedragstheorie	8
2.3 Hypotheses.....	9
3. Literatuur	10
4. Methodologie	14
4.1 Onderzoeksmethode.....	14
4.2 Steekproef	15
4.3 Data collectie	15
5. Resultaten.....	16
5.1 Hypothese 1.....	16
5.2 Hypothese 2.....	19
5.3 Hypothese 3.....	22
5.4 Hypothese 4.....	23
5.5 Hypothese 5.....	24
6. Conclusie	24
7. Discussie	26
8. Referenties	28
Bijlage 1a Hypothese 1 SPSS Uitvoer.....	30
Bijlage 1b Hypothese 3 SPSS Uitvoer	32
Bijlage 1c Hypothese 4 SPSS Uitvoer	36
Bijlage 1d Hypothese 5 SPSS Uitvoer	36

1. Inleiding

De invoering van het studievoorschot voor studenten die vanaf 2015 met een nieuwe studie beginnen, zorgt ervoor dat studenten niet langer een basisbeurs krijgen, zoals in het studiefinancieringssysteem zoals dat tot nu gebeurde. De studiefinanciering bevatte voor de invoering van het studievoorschot, een prestatiebeurs, een ov-kaart en een eventuele aanvullende beurs. De prestatiebeurs werd omgezet als gift als studenten binnen 10 jaar hun studie haalden. Er is nu geen gift meer voor het oude basisbeursgedeelte. Er is sprake van een lening die moet worden terugbetaald (Rijksoverheid, 2015a).

Als men bedenkt dat studenten vanaf 1 september 2015 niet 280 als gift krijgen, mits ze de studie binnen 10 jaar afronden, maar die 280 per maand moeten lenen, wordt de studieschuld al snel hoger dan dat de studieschuld was voor 1 september 2015. Veel studenten kunnen nu met die 280 euro geheel of bijna geheel een kamer betalen of kunnen hiermee het collegegeld en boekengeld van betalen. Wanneer men rekent dat een student 3 jaar studeert en uitwonend is, kom je op een studieschuld van 10080. Hiernaar kijkend met de gedachte dat een deel van de studenten een leenaversie heeft (Burdman, 2005), kan dit deel van de studenten wellicht een andere studiekeuze gaan maken om die 280 euro per maand niet te hoeven lenen. Burdman (2005) stelt dat de invoering van een leenstelsel verschillende gevolgen kan hebben. Het is afhankelijk van hoe bang komende studenten zijn voor een lening en eventuele gevolgen ervan. Studenten die geen aversie hebben tegen het lenen, zullen nog steeds een zelfde studie gerelateerde keuzes maken als in een situatie waarin zij een beurs krijgen. Studenten die wel leen aversie hebben, zullen misschien een kortere studie kiezen, vaker thuis blijven wonen of meer gaan werken naast de studie. Dat laatste kan de studieprestaties negatief beïnvloeden of dergelijke studenten zien minder voordelen van studeren. Het Centraal Plan Bureau (CPB, 2014) heeft doorgerekend wat de financiële gevolgen zullen zijn voor toekomstige studenten die te maken krijgen met het studievoorschot. Hieruit blijkt dat studieschulden voor zowel HBO'ers als Wo'ers hoger zullen uitvallen. Dit kan oplopen tot wel 50% hoger. Dit is vooral het geval bij uitwonende studenten. De angst voor deze hogere studieschulden kunnen gevolgen hebben voor de studie gerelateerde keuzes.

De voorwaarden voor het lenen voor de studie zijn echter wel verbeterd. Zo hoeven studenten die gebruik maken van het studievoorschot hun lening terug te betalen binnen 35 jaar. Dit was voorheen 15 jaar. Daarnaast hoeven mensen met een schuld nog maar maximaal 4% van het inkomen boven het wettelijk minimumloon als aflossing te betalen. Voorheen was dit 12%. Meer aflossen mag altijd. Zolang een afgestudeerde onder het minimumloon verdient, hoeft diegene niets terug te betalen. Degene die vanaf 1 september 2015 gaan beginnen met een master en die daarvoor een bachelor hebben afgerond, kunnen kiezen of zij lenen met de voorwaarden van het oude stelsel of met de voorwaarden van het nieuwe studiefinancieringsstelsel (Rijksoverheid, 2015b).

Toch wordt er verwacht dat aankomend bachelor en master studenten enigszins andere keuzes zullen gaan maken die gerelateerd zijn aan het studeren. Door de leenaversie die Burdman (2005) omschreef zullen er studenten zijn die andere keuzes gaan maken om niet te hoeven lenen. Om kosten laag te houden zouden ze bijvoorbeeld thuis kunnen blijven wonen in plaats van op kamers te gaan. Ook zouden ze misschien sneller willen studeren om zo kort mogelijk te hoeven lenen indien nodig. Aankomend studenten zullen misschien een studie kiezen die meer baankans oplevert. Wellicht zullen er ook mensen zijn die ervoor kiezen om helemaal niet te gaan studeren. Wanneer

aankomend studenten ervoor kiezen om dichter bij huis te studeren zodat ze thuis kunnen blijven wonen, kan dit gevolgen hebben voor de keuze van de opleiding. Als men hierdoor namelijk een opleiding moet kiezen die ze niet leuk vinden, maar waardoor ze wel thuis kunnen blijven wonen, kan dit gevolgen hebben. Zo kan een minder leuke opleiding erbij de student voor zorgen dat hij of zij langer doet over de studie omdat er minder motivatie is. Ook zou het kunnen gebeuren dat deze mensen na een periode van enkele maanden of een jaar toch een andere opleiding gaan kiezen. Ze hebben dan een jaar verloren door het kiezen van een opleiding die ze niet leuk vinden. Wanneer mensen zich helemaal laten tegenhouden door de invoering van het nieuwe studiefinancieringsstelsel en dus helemaal niet gaan studeren, gaat er van deze mensen veel kennis verloren voor de wetenschap. Wellicht was een deel van deze mensen onder andere omstandigheden wel onderzoeker geworden, en dit worden zij nu dus niet vanwege het verplichte lenen in plaats van een beurs die kan worden omgezet in een gift.

Het probleem wat zich voordoet, is vooral te vinden tussen de informatie over de gevolgen van het lenen en de leenaversie van sommige mensen. De voorwaarden voor het lenen binnen het nieuwe studiefinancieringsvoorstel zijn verbeterd, maar mensen met een leenaversie zullen dit wellicht negeren. Zij willen immers gewoonweg niet lenen, want een studieschuld bouw je hoe dan ook op. Ook zal misschien nog niet bij iedereen duidelijk de voorwaarden bekend zijn, waardoor zij nog niet weten dat het nieuwe studiefinancieringsstelsel voordelige voorwaarden heeft ten opzichte van de leningen binnen het oude studiefinancieringsstelsel. Uit onderzoek (Pass, Muskens, Kurver & van Klingeren, 2010) is ook gebleken dat kennis over positieve informatie over het lenen voor studenten geen invloed heeft op hun leengedrag. Ook al hebben studenten genoeg positieve informatie gekregen over het lenen, dit zorgt er nog niet voor dat zij ook daadwerkelijk gaan lenen.

In dit onderzoek wordt onderzoek gedaan naar de reacties van aankomend studenten, dus scholieren, en studenten die te maken kunnen krijgen met het studievoorschot dat per 1 september 2015 ingaat. Dit onderzoek zal bekijken of deze mensen wellicht andere keuzes op het gebied van studeren, maken doordat zij geen beurs meer krijgen en alleen nog maar een lening als studiefinanciering krijgen. Daarnaast zal er gekeken worden of factoren zoals geslacht en het opleidingsniveau van de ouders een rol spelen in het maken van die studie gerelateerde keuzes.

1.2 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag gaat over intenties van middelbare scholieren en van studenten naar aanleiding van de invoering van het studievoorschot. Met de intenties wordt in dit geval bedoeld, de intenties omtrent het maken van studie gerelateerde keuzes. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

‘Wat zijn de intenties van Nederlandse studenten en middelbare scholieren vanaf 16 jaar met betrekking tot het maken van studiegerelateerde keuzes naar aanleiding van de invoering van het studievoorschot en de daarbij behorende verwachte hogere studieschuld?’

Afgaande op deze onderzoeksvraag zijn er enkele deelvragen:

- Wat zijn studiegerelateerde keuzes?
- Welke theorie heeft te maken met het maken van studie gerelateerde keuzes?
- Wat zijn de resultaten van eerder gedaan onderzoek op dit terrein?

- Verwachten scholieren en studenten die te maken zullen krijgen met het studievoorschot, andere studiegerelateerde keuzes te gaan maken?
- Wat zijn de eventuele consequenties van de invoering van het studievoorschot voor het overheidsbeleid, hoger onderwijsinstellingen en aankomen studenten?

2. Theoretisch kader

Dit hoofdstuk is onderverdeeld in drie delen. Ten eerste wordt het concept studiekeuze en studie gerelateerde keuzes verder uitgewerkt. Ten tweede wordt de theorie geïntroduceerd die gebruikt zal worden bij dit onderzoek, namelijk de economische gedragstheorie. Ten derde worden er op basis van de economische gedragstheorie enkele hypothesen opgesteld die tijdens het onderzoek worden getoetst.

2.1 Studiegerelateerde keuzes.

Studies laten zien dat als het gaat om de keuze vanwege financiën, de hoogte van de financiële prikkel het belangrijkste is. Een kleine financiële verandering zoals een kleine verlaging van het collegegeld of een kleine verlaging van de studiebeurs hebben weinig invloed op de studiekeuze (Felsö, van Leeuwen en Zijl, 2000). In het geval van de invoering van het studievoorschot is er sprake van een grote financiële verandering voor degene die vanaf 1 september 2015 gaan studeren. Zij ontvangen geen beurs meer, alleen nog maar een lening. Door deze financiële verandering gaan deze aankomend studenten wellicht andere keuzes maken die gerelateerd zijn aan het studeren.

De studie gerelateerde keuzes zijn de keuzes rondom de studiekeuze. Naast het kiezen van een opleiding, zijn er andere keuzes die worden afgewogen voordat mensen naar het hoger onderwijs gaan. Deze keuzes kunnen worden gemaakt vanuit financiële overwegingen. Bij dit onderzoek worden de keuzes wellicht beïnvloed door invloed van de invoering van het studievoorschot. Hierdoor hebben de studenten straks een ander soort inkomen en wellicht ook, uit eigen keuze, een lager inkomen. Ze gaan daarom proberen de kosten zo laag mogelijk te houden. Dit kan op enkele manieren zoals bijvoorbeeld de keuze om thuis te blijven wonen of meer te gaan werken naast de studie.

Scholieren en studenten die te maken krijgen met het studievoorschot zullen wellicht thuis blijven wonen in plaats van op kamers te gaan. Studenten gaan op kamers omdat ze op zichzelf willen wonen en/of omdat de school waar zij voor hebben gekozen op een dusdanige afstand ligt vanaf het ouderlijk huis, dat de reistijd te lang is voor deze studenten. Ze hebben dus niet altijd een keuze om op kamers te gaan, willen ze de studie doen die zij werkelijk leuk vinden. Niet elke studie wordt immers in elke stad aangeboden en niet in elke stad zijn er hoger onderwijsinstellingen te vinden (Luijten, 2013). Door de invoering van het studievoorschot gaan degene die op kamers willen, wellicht meer lenen en dus een hogere studieschuld opbouwen. Het kan zijn dat zij een hogere bijdrage van ouders gaan vragen om minder te hoeven lenen of zij gaan toch een andere studie kiezen zodat zij thuis kunnen blijven wonen. Maar hierdoor maken ze wellicht een verkeerde studiekeuze.

Ook bestaat de kans dat scholieren en studenten meer gaan werken naast hun studie. Als zij meer gaan werken naast de studie, blijft er minder tijd over voor het studeren. Dit terwijl officieel gezien ongeveer 40 uur per week moet worden besteed aan de studie als wordt gekeken naar de hoeveelheid punten die een vak heeft, de lengte van periode dat een student heeft en hoeveel uur

één studiepoint waard is. De vraag is hoeveel tijd studenten dan nog werkelijk besteden aan hun studie als zij meer gaan werken. Dit zou gevolgen kunnen hebben voor hun studieprestaties, maar het kan ook zo zijn dat degene die meer gaan werken ook een andere attitude hebben tegenover de hoeveelheid energie die men steekt in de studie (Wolbers, 2008).

2.2 Economische gedragstheorie

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van één theorie. Deze theorie heet de economische gedragstheorie. De economische gedragstheorie stelt dat het gedrag van mensen vaak niet zo rationeel is, maar te maken heeft met onzekerheid. Door de onzekerheid maken mensen een andere keuze dan de keuze die ze gemaakt zouden hebben wanneer ze rationeel hadden gekozen (Kahnemann en Tversky, 1979). Maar wat is dan rationaliteit? Rationeel denken betekent dat men een via een abstracte en algemene regels die ondersteund worden door analyses en logica tot het maken van keuzes komen. Wanneer men rationeel kan denken, denkt men op een logische en analytische manier en men is beter in staat te redeneren waarom een bepaalde keuze wordt gemaakt of niet. Een rationeel iemand is in staat om met alle informatie te analyseren en via logische wijze tot een beslissing te komen (Kwong, Ng & Wong, 2008). Simon (1957) stelde daarnaast dat mensen niet alle informatie hebben of kunnen verwerken om een rationele keuze te maken. Hij sprak over 'bounded rationality'. Deze manier van keuzes maken, niet geheel rationeel, gebeurt systematisch bij mensen. Het werkelijke gedrag van mensen verschilt systematisch van rationeel gedrag. Wanneer een keuze wordt gemaakt, wordt dit niet gedaan op basis van de materiële en mentale kosten en baten terwijl dit wel zou moeten om tot een rationele keuze te komen. Mensen maken gebruik van enkele mechanismen om tot een bepaalde keuze te komen. Om het afwijkende gedrag te verklaren zijn er een aantal belangrijke psychologische begrippen die het beslissingsproces van mensen en het afwijkende gedrag van de rationaliteit uitleggen. Enkele begrippen zijn leenaversie, status quo bias, fairness en 'rules of thumb' ook wel vuistregels genoemd.

Leenaversie houdt in dat mensen die hiermee te maken hebben, meer aversie hebben tegen verlies van iets dan dat ze aangetrokken worden door de winst iets anders van dezelfde grootte als dat verlies. Het onplezierige gevoel van het verlies is ongeveer twee keer zo groot als bij het plezierige gevoel van winst dat even groot is als het verlies. Scholieren en studenten die leenaversie hebben, zullen het verlies van de prestatiebeurs erger vinden dan de winst van de goede voorwaarden van het sociale leningsstelsel. Deze aversie leidt er dus tot dat scholieren en studenten niet de grootte van de winst inzien.

Status quo bias hoort deels bij het begrip leenaversie. Sommige mensen houden niet van verandering. Zij zijn bang dat ze door veranderingen een verlies lijden en er ontstaat grotere onzekerheid. De invoering van het studievoorschot is een grote verandering. Mensen die niet van veranderingen houden, zullen dus niet blij zijn met de invoering van het studievoorschot. Vooral niet als de consequenties nog niet bekend zijn en er dus nog grote onzekerheid heerst over dit nieuwe financieringsstelsel. Deze onzekerheid zorgt ervoor dat scholieren en studenten minder geneigd zullen zijn om geld te lenen. Als ze dit wel doen, geven ze immers toe aan de verandering en dat doen ze juist niet omdat ze niet van veranderingen houden.

Als mensen het gevoel hebben van unfairness, dus oneerlijkheid, zullen ze zich eerder tegen beslissingen verzetten. Deze unfairness is te vinden bij degene die te maken krijgen met het

studievoorschot. Dit kunnen studenten zijn die per 1 september 2015 of later beginnen met een vervolgopleiding in het hoger onderwijs of scholieren die per 1 september 2015 of later beginnen met een opleiding in het hoger onderwijs. Terwijl eerdere scholieren en studenten wel een prestatiebeurs konden krijgen wanneer men een opleiding ging volgen in het hoger onderwijs, kan dit nu niet meer. Hierdoor is er dus een verschil in wat sommige studenten als studiefinanciering krijgen en wat andere studenten krijgen. Hierdoor ontstaat het gevoel van oneerlijkheid. Zo kan de situatie ontstaan dat een broer of zus van iemand wel een prestatiebeurs heeft, maar diegene zelf alleen kan lenen. Dit gevoel van oneerlijkheid kan ertoe leiden dat men zich afzet tegen dit studievoorschot en probeert zoveel mogelijk een lening te vermijden. Dit kan ertoe leiden dat nieuwe studenten andere keuzes gaan maken om kosten te besparen.

De vuistregels zijn een aantal heuristische regels die gebruikt worden om complexe beslissingen makkelijker te maken. Vuistregels zorgen voor standaard reacties bij vergelijkbare situaties. De keuzes die in het verleden ook positief hebben uitpakten, zullen dus nu ook weer worden gemaakt. Voor de invoering van het studievoorschot kon gekozen worden voor een prestatiebeurs en/of een lening als studiefinanciering. Bij alle studenten kozen voor de beurs en een deel leent daarnaast ook. Maar mensen die in het verleden het lenen hebben vermeden en hierbij een positief gevoel hebben, zullen nu niet willen lenen. Zij maken vaak dezelfde keuzes in vergelijkbare situaties waardoor ze ook nu de keuze zouden maken om niet te lenen omdat die keuze in het verleden positief uitpakte. Maar als scholieren en studenten niet willen lenen, zullen ze alternatieven moeten vinden om aan extra geld te komen of om hun kosten te verlagen. Deze mensen zullen dus misschien andere studiegerelateerde keuzes maken (Vossensteyn, 2005)

Middelbare scholieren en studenten met ouders die een hoger inkomen hebben, zullen minder onzekerheid hebben ten opzichte van de te verwachten studieschuld door de invoering van het studievoorschot. Dit komt doordat de ouders van deze middelbare scholieren en studenten waarschijnlijk meer studiekosten zullen betalen en geld zullen geven aan deze middelbare scholieren en studenten, zodra ze gaan studeren. Zij zullen hierdoor minder lenen en dus een lagere studieschuld hebben of helemaal niet. Daarnaast voorspelt de theorie dat kinderen van rijkere ouders kosten en baten minder ongunstig inschatten dan kinderen van armere ouders en dus minder problemen zullen hebben met lenen.

Ook zal de onzekerheid over de te verwachten studieschuld bij vrouwelijke middelbare scholieren groter zijn dan bij mannelijke middelbare scholieren. Vrouwen nemen vaak minder risico's dan mannen. Ze zijn voorzichtiger in het maken van keuzes en zullen in dit geval, bij onzekerheid over de te verwachten studieschuld, dus voorzichtiger kiezen om de schuld klein te houden (Eckel en Grossman, 2008)

2.3 Hypotheses

Aan de hand van de economische gedragstheorie kunnen enkele hypothesen worden opgesteld:

H1: De invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld zal ertoe leiden dat scholieren en studenten andere studie gerelateerde keuzes denken te maken dan voor de invoering van het studievoorschot om een lening laag te houden en hiermee een hogere studieschuld te voorkomen t.o.v. de situatie voor de invoering van de lening. Bij studiegerelateerde keuzes moet worden gedacht aan het afsluiten van een lening die de basisbeurs vervangt, zo weinig mogelijk

lenen, een studie kiezen die waarschijnlijk een hoger salaris genereert, sneller gaan studeren, meer werken, ouderlijke bijdrage omhoog, thuis blijven wonen of helemaal niet gaan studeren.

H2: Vrouwelijke middelbare scholieren en studenten zullen onzekerder zijn over de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld, dan mannelijke middelbare scholieren en studenten. Dit resulteert in het feit dat vrouwelijke middelbare scholieren en studenten eerder geneigd zijn andere studie gerelateerde keuzes te maken ten opzichte van voor de invoering van het studievoorschot dan mannelijke middelbare scholieren en studenten.

H3: Middelbare scholieren en studenten waarvan de ouders een hoger inkomen hebben, minder de neiging zullen hebben om andere studie geresulteerd keuzes te maken door de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld, omdat de ouders vanwege hun hogere salaris meer zelf zullen betalen aan de middelbare scholier die gaat studeren en hierdoor hoeft deze minder te lenen en zal hij of zij geen hoge studieschuld opbouwen.

H4: Studenten die voor de invoering van een lening een basisbeurs hadden, zullen door de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld eerder kiezen om niet te gaan studeren dan degene die voor de invoering van een lening zowel een basisbeurs als aanvullende beurs ontvingen.

H5: Middelbare scholieren en studenten die voor de invoering van het studievoorschot al een lening hadden bij DUO, zullen na de invoering van het studievoorschot minder terughoudend zijn in het lenen van geld dan degene die voor de invoering van het studievoorschot nog niet leende.

3. Literatuur

Vossensteyn (2005) stelt dat uit verschillende onderzoeken is gebleken dat jongeren die een nadelige socio-economische achtergrond hebben, ondervertegenwoordigd zijn in het hoger onderwijs. Er zijn verschillende manieren om iemands socio-economische achtergrond te kunnen bepalen. Dit kan door te kijken naar het inkomen van ouders, de opleiding van de ouders of etniciteit van de ouders en jongeren zelf. Degene met een lage socio-economische achtergrond en vrouwen zijn waarschijnlijk gevoeliger voor de te verwachten hogere studieschuld door de invoering van het studievoorschot, dan andere toekomstige studenten.

Callender en Jackson (2008) voegen hier nog aan toe dat degene die uit een lager socio-economisch milieu komen, eerder geneigd zijn om de officiële informatie die beschikbaar is over het studievoorschot te negeren en eerder onofficiële informatie te geloven zoals wat familieleden over het studievoorschot zeggen of geruchten die worden verspreid rondom de invoering van het studievoorschot.

Er zijn enkele interessante onderzoeken reeds gedaan naar de effecten van de invoering van een leenstelsel als vervanging van de prestatiebeurs die tot september 2015 als studiefinanciering diende voor studenten binnen het hoger onderwijs. Bij deze onderzoeken bevinden zich relevante stukken die aansluiten bij het onderzoek die in deze scriptie later beschreven zal worden.

Centraal Planbureau

Als eerste heeft er een onderzoek plaatsgevonden in 2003 die is uitgevoerd door het Centraal Planbureau (CPB) op verzoek van de Commissie Uitgangspunten Nieuw Studiefinancieringsstelsel (CUNS). Het CPB (2003) heeft onderzocht welke effecten de invoering van een sociaal leenstelsel zou hebben. Dit sociale leenstelsel zou in dit scenario de prestatiebeurs vervangen. In dit onderzoek werd door het CPB antwoord gegeven op een aantal vragen. Enkele vragen hiervan zijn:

1. *Wat zal het invoeren van een leenstelsel voor gevolgen hebben op de betaalcapaciteit van exstudenten?*
2. *Wat is het effect van een studieschuld op de inkomenspositie van ex-studenten?*

Deze bovenstaande twee vragen zijn nauw met elkaar verbonden. De invoering van een sociaal leenstelsel is anders dan wanneer er een gewoon leenstelsel zou worden ingevoerd. Het sociale leenstelsel vermindert namelijk de terugbetalingsrisico's. Degene die zijn afgestudeerd en tijdens hun studie geld hebben geleend, zijn afhankelijk van hun inkomen na hun studie met betrekking tot de hoogte van het bedrag dat zij moeten terugbetalen. Dit zorgt ervoor dat degene die na hun studie een laag inkomen heeft, minder hoeft terug te betalen van de lening dan degene die na zijn of haar studie een hoger (modaal/boven modaal) inkomen heeft. Vooral vrouwen op het HBO en degene die een kunststudie hebben gedaan, hebben profijt bij het sociale leenstelsel ten opzichte van een gewoon leenstelsel. Vrouwen die een HBO opleiding hebben gedaan en een laag inkomen hebben na het behalen van de studie, zouden bij een leenstelsel 14,7% tot 21,3%, afhankelijk van de afgeronde opleiding, van het inkomen moeten besteden aan het terugbetalen van de schuld. Bij het sociale leenstelsel bedraagt dit percentage 5,8%.

3. *Wat zal het invoeren van een leenstelsel voor gevolgen hebben op de arbeidsparticipatie van ex-studenten?*

Wat de gevolgen van een leenstelsel zijn voor de arbeidsparticipatie van ex-studenten hangt af van hoe het geld dat door de overheid bespaard is door minder aan studiefinanciering, zal worden besteed. Als dit geld gebruikt zal worden om marginale tarieven van de inkomensbelasting te verlagen, zal de arbeidsparticipatie van deze ex-studenten toenemen. Maar wordt het geld besteed om bijvoorbeeld de staatsschuld deels af te lossen, dan zijn de effecten met betrekking tot arbeidsparticipatie negatiever.

Wanneer een sociaal leenstelsel wordt ingevoerd, wordt het werken minder aantrekkelijk gemaakt. Dit komt doordat de marginale tarieven van de inkomstenbelastingen worden verhoogd als gevolg van de inkomensafhankelijke terugbetalen van studieschulden. Er kunnen substitutie-effecten optreden. Het kan bijvoorbeeld zijn dat ex-studenten minder gaan werken om meer vrije tijd te hebben. Maar berekeningen hebben uitgewezen dat de substitutie-effecten zeer klein zijn. Ook in het ergste geval waarbij de substitutie-effecten groter zijn dan de inkomenseffecten, zoals de daling van de vraag naar vrije tijd bij een dalend inkomen.

De kwaliteit van het arbeidsaanbod zal gelijk blijven of dalen wanneer de hoogte van de private contributie omhooggaat. Wanneer 'pretstudenten' afhaken, daalt de kwaliteit van het arbeidsaanbod niet, maar als het aantal zeer getalenteerde mensen daalt door de verhoging van de gevraagde private contributie, kan de kwaliteit van het arbeidsaanbod omlaag gaan.

4. *Wat is het effect van een studieschuld op de loonvorming?*

Door grotere effectieve progressie van het belastingstelsel, die tot stand is gekomen door het sociale leenstelsel, zullen lonen worden gematigd en zal de vraag naar arbeid daardoor stijgen. Bij een gewoon leenstelsel is dit effect er niet.

5. Wat zijn de effecten van een leenstelsel voor de toegankelijkheid van het hoger onderwijs?

Prijsverhogingen zullen leiden tot een (geringe) daling van het aantal studenten dat gaat studeren. Degene waarvan de opbrengsten van de opleiding het laagst zijn, zullen bij prijsverhogingen minder snel de keuze maken om te gaan studeren. Dit zijn de 'marginale studenten'. Als deze personen in het nieuwe sociale leenstelsel niet gaan studeren zorgt dit voor positieve selectie. Ze kregen in het oude studiefinancieringssysteem wel subsidie maar de opbrengsten van de opleiding waren te laag.

De instroom in het hoger onderwijs zal gereduceerd worden wanneer deze minder toegankelijk is. Bij een leenstelsel zullen risico vermijdende studenten eerder geneigd zijn om niet te gaan studeren dan bij een sociaal leenstelsel. Wanneer er risicoaversie heerst en er een hogere private bijdrage wordt gevraagd binnen het leenstelsel, zullen degene waarvan de ouders een lager inkomen hebben minder toegankelijkheid kennen tot het hoger onderwijs. Bij een sociaal leenstelsel heerst dit probleem niet doordat de risico's van studieschulden zijn afgedekt.

Een Vandaag

1V Jongerenpanel (2014), onderdeel van Een Vandaag, heeft in 2014 een onderzoek gedaan onder scholieren, Hbo-studenten en WO-studenten met betrekking tot de invoering van het sociale leenstelsel. Bij dit onderzoek onder 1468 jongeren werd gepeild wat hun reacties waren op de invoering van het sociale leenstelsel.

De 514 scholieren reageerden door te vertellen dat 4 % van hen door de invoering van het leenstelsel niet wilde gaan studeren en 14% wilde korter gaan studeren en had dus het plan om geen master te gaan volgen. Daarnaast zijn er enkele studie gerelateerde keuzes die volgens de uitslag van dit onderzoek beïnvloed zijn door de invoering van het sociale leenstelsel. Zo wil 9% van de 514 scholieren een makkelijkere studie gaan doen om te voorkomen dat deze vertraging op lopen. 18% van de 514 scholieren gaat dichterbij huis studeren. Ruim een kwart, 26% van de 514, scholieren gaat op zoek naar een studie die meer baangarantie geeft en 11% wil een baan waarmee veel verdiend kan worden. Scholieren willen hun studie gaan bekostigen door middel van de bijdrage van ouders (61%) en (meer) werken (62%). Ook wordt het spaargeld door 48% ingezet om zonder de basisbeurs toch de studie te kunnen bekostigen. Op kamers gaan wordt te duur voor 44% van de ondervraagde scholieren door de afschaffing van de basisbeurs.

Naast de scholieren zijn ook studenten van het Hbo en het WO ondervraagd. Uit deze vragen zijn een aantal dingen naar voren gekomen. Als er meer geld geleend moet worden in de toekomst ten opzicht van de situatie waarbij een beurs onder voorwaarden wordt omgezet in een gift, zal de studieschuld van mensen hoger worden. Om dit tegen te houden, zouden studenten extra kunnen werken. Onder de studenten bevindt zich op het moment van de ondervraging een groep van 50% dat werkt naast zijn of haar studie. Maar studenten geven aan dat zij niet meer naast hun studie zouden kunnen werken zonder dat studie er onder gaat lijden. 78% van de ondervraagde studenten is het oneens met de stelling dat hij of zij meer naast de studie zou kunnen werken zonder dat de studie hier onder lijdt.

De 660 bachelor-studenten binnen de groep ondervraagde studenten, geven aan dat het sociale leenstelsel een invloed zou kunnen hebben op de keuze om wel of niet een master te gaan doen. 30% van de bachelor-studenten geeft aan dat zij niet weten of het met het sociale leenstelsel wel haalbaar is om een master te gaan doen. Degene onder de ondervraagde studenten die een master gaan doen kregen ook nog een speciale vraag. De vraag ging over de manier waarop deze toekomstige masterstudenten hun master wilden gaan bekostigen. 45% van deze studenten wil bij DUO het geld gaan lenen. Daarnaast is er een groep toekomstige masterstudenten van 20% die korter gaat studeren om minder lang een studie te hoeven financieren met onder andere een lening. Ook willen deze studenten veel werken. 43% geeft aan te gaan werken tijdens de master en misschien zelfs meer ten opzichte van de bachelor periode.

Nibud: Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Het Nibud (2015) heeft onderzoek gedaan in 2015 naar het leengedrag van studenten. Dit onderzoek is gedaan onder studenten van het Hbo en het WO. Studenten hadden een leeftijd tot 30 jaar. Uiteindelijk via verschillende panels, zijn er 2723 respondenten gevonden. Uit de responsie op de vragenlijsten is onder andere gebleken dat 36% van de Hbo-en WO- studenten leent. Van deze groep studenten is er een groep van 33% dat leent omdat ze de mogelijkheid hebben om te lenen. Deze studenten hebben het geld niet dringend nodig, maar sparen het geld op voor de toekomst. Dit kan zijn voor een aanbetaling van een koopwoning of voor andere uitgaven na de studie. Het Nibud waarschuwt deze studenten voor de risico's van het lenen van hoge bedragen.

Ten eerste is de lening van DUO een goedkope lening, maar door de nieuwe voorwaarden kunnen studenten straks in plaats van 15 jaar, 35 jaar lang vast zitten aan een studieschuld. Ook moet niet vergeten worden dat, naarmate hun inkomen stijgt, de aflossing van de lening ook zal stijgen. Daarnaast kent het DUO een fluctuerende rente over de lening. Op dit moment is deze rente nog laag, maar die kan nog omhoog gaan. Ten tweede wordt er verwacht dat veel studenten niet de discipline hebben om het geld dat ze sparen, ook daadwerkelijk op de rekening te laten staan. Verwacht wordt dat vele studenten die veel lenen, voordat ze het geld besteden voor het doel waarvoor ze in het verleden spaarden, al hebben uitgegeven. Ten derde heeft de hoogte van de studieschuld invloed op de hoogte van de hypotheek die maximaal geleend kan worden bij een bank. Hoe hoger de studieschuld, hoe lager de maximale hoogte van de hypotheek zal zijn die wordt verstrekt door de bank.

Door het studievoorschot verdwijnt de basisbeurs van 100 euro voor inwonende en 286 euro voor uitwonende studenten. Verwacht wordt dat dit gat in de begroting van studenten wordt opgelost met een lening. De angst is echter dat door de gunstige voorwaarden van DUO, studenten heel veel gaan lenen. Hierdoor hebben zij na de studie een hoge studieschuld. Nu geven studenten al aan dat ze lenen door de gunstige voorwaarden in het oude stelsel, met de basisbeurs, en aangezien de voorwaarden nog beter zijn met de invoering van het studievoorschot, wordt de aantrekkelijkheid om veel te lenen volgens Nibud nog groter. 32% van de studenten die nu leent, leent meer dan noodzakelijk.

Studentenmonitor

Ook vindt er elk voorjaar een onderzoek plaats door het studentenmonitor. Het studentenmonitor ondervraagt studenten over allerlei zaken. De laatste gegevens die kunnen worden gevonden komen

uit 2014. In 2014 leenden 27% van de studenten op het Hbo en WO geld bij DUO. Hiervan leende 22% een vast bedrag en niet incidenteel. De gegevens laten ook zien dat mannen net iets meer lenen dan vrouwen. Het verschil tussen mannen en vrouwen is 1 tot 2 %. Als er gekeken wordt naar de sociaal-economische klasse van studenten en daarbij hun leengedrag, dan blijkt dat er weinig tot geen verschil is in het leengedrag. Alleen bij de incidentele leners is er een verschil bij de WO studenten uit een hoge klasse in vergelijking met studenten uit een midden of lage klasse. Het verschil is 3%, waarbij de studenten uit een hoge klasse meer lenen dan de andere studenten. De sociaal-economische status is bepaald aan de hand van het inkomen en opleidingsniveau van de ouders van de studenten en er is ook gekeken naar hun sociale klasse.

Er zijn aan de ondervraagde Hbo en WO studenten enkele redenen voorgelegd wat, indien ze niet lenen, hiervoor de belangrijkste reden is. De reden met het hoogste percentage om niet te lenen is de reden dat een hoge schuld hiermee wordt vermeden. 79% van de studenten heeft dit als een van de belangrijkste redenen gekozen. Hierbij valt ook op dat er een verschil is tussen mannen en vrouwen. Mannen hebben deze reden minder aangekruist als belangrijkste reden als vrouwen zowel op het Hbo als het WO. In totaal is er een verschil van 9%. Opvallend is ook dat vrouwelijke studenten met een verschil van 10% t.o.v. mannelijke studenten aangeven dat de geldbijdrage van ouders een belangrijke reden voor hen is om niet te lenen. Een groot verschil is hier ook te vinden tussen de verschillende sociaal-economische statussen van de studenten. Er is een hoog verschil tussen de groep studenten met de lage sociaal-economische status en de studenten met een midden of hoge sociaal-economische status. Van de studenten uit een lage sociaal-economische klasse geeft 35% aan niet te lenen vanwege een ouderlijke bijdrage terwijl dat bij de midden groep om 54% gaat en bij degenen met een hoge sociaal-economische klasse gaat het om 69%.

4. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt besproken op welke manier er onderzoek is gedaan om de hoofdvraag van deze scriptie zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden. Als eerste zal de methode van het onderzoek worden behandeld. Ten tweede zal uitgelegd worden wie precies hebben deelgenomen aan het onderzoek en waarom deze personen zijn uitgekozen. Ten derde zal worden beschreven hoe de data precies zijn gecollecteerd.

4.1 Onderzoeksmethode

Het onderzoek dat wordt besproken in deze scriptie is een kwantitatief onderzoek. Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van de laatste dataset van het onderzoek van het Sociaal Planbureau uit 2012. Het Sociaal Planbureau (2012) houdt sinds 1985 elke twee jaar tot 2012 een onderzoek onder mensen tussen de 16 en 66 jaar. Dit grootschalige onderzoek heet het Arbeidsaanbodpanel. Het hoofdonderwerp is de arbeidssituatie van de Nederlandse bevolking. Het onderzoek Arbeidsaanbodpanel een panelonderzoek. Een panelonderzoek is een onderzoek waarbij dezelfde groep mensen verschillende keren via vragen worden onderzocht. Een panelonderzoek is dan ook een longitudinaal onderzoek die jaren kan duren. Vanaf 1985 worden zoveel mogelijk dezelfde mensen elke twee jaar ondervraagd. Mijn onderzoek is op zichzelf geen panelonderzoek. De data die gebruikt zullen worden zijn op een moment in 2012 verkregen. Hierdoor is mijn eigen onderzoek cross-sectioneel. Doordat er geen manipulatie van de variabele mogelijk is, kan in mijn onderzoek geen causale verbanden worden ontdekt, maar slechts co-relaties. Binnen mijn onderzoek is de

onafhankelijke variabele de invoering van het studievoorschot als sociale lening. De afhankelijke variabelen zijn de studie gerelateerde keuzes. Hiertussen wordt een correlatie gezocht.

4.2 Steekproef

De respondenten van het panelonderzoek waren huishoudens waarbij leden van de huishoudens via vragenlijsten een beeld gaven van de arbeidssituatie in Nederland op dat moment. Elk lid van een huishouden deed mee aan de vragenlijsten wanneer zij tussen de 16 en 66 jaar oud waren. Tot 2002 gold de regel dat de kostwinnaar van het gezin moest instemmen met de deelname aan het onderzoek, anders deed het huishouden niet mee. In 2004 zijn naast werkende en niet-werkende mensen ook scholieren en studenten toegevoegd. Deze kregen een aparte vragenlijst die ze moesten invullen. Alle respondenten kwamen uit de regio Den Haag of Amsterdam.

In het onderzoek wordt alleen gebruik gemaakt van de dataset van 2012. De dataset van 2012 is gebruikt omdat deze het meest recent was. De reden dat alleen 2012 is gebruikt en niet ook oudere datasets is het feit dat een deel van dezelfde personen zowel de vragenlijst van 2010 als 2012 heeft ingevuld aangezien telkens hetzelfde panel wordt gebruikt. De steekproef was een adressensteekproef. De adressen bevonden zich allemaal in Den Haag of Amsterdam. Op basis van kenmerken als leeftijd, geslacht huishoudsituatie en voornaamste bron van inkomen werden 39 straten gevonden. Hieruit werd een deel genomen dat als panelaanvulling ging fungeren.

4.3 Data collectie

In 2012 zijn mensen gescreend via de telefoon om bekende gegevens van het GBA te verifiëren. Deze mensen zijn benaderd op basis van adresgegevens van het CBS. In 2012 zijn drie aparte vragenlijsten gebruikt. Een voor werkenden, een van niet-werkenden en een voor scholieren/studenten. De vragenlijst voor scholieren en studenten is alleen via internet afgenomen. Studenten en scholieren kregen een vergoeding voor het invullen van de vragenlijst, namelijk 10 euro. In dit onderzoek wordt alleen gebruikt gemaakt van de scholieren en studenten als respondenten. Dit is namelijk de doelgroep van het onderzoek. Er is ook gebruik gemaakt van de antwoorden van studenten omdat deze ook bij een eventuele vervolgopleiding in het hoger onderwijs, zoals een master, te maken krijgen met het studievoorschot vanaf 1 september 2015. Alleen de vragen omtrent het lenen zijn gebruikt voor het onderzoek en daarnaast enkele vragen over de personen zelf zoals hun geslacht.

Uit de dataset is gebleken dat 604 scholieren en studenten hebben meegedaan aan de enquête van 2012. In totaal waren er in 2012 4837 aan respondenten (SCP, 2012). De verdeling van studenten en scholieren per opleidingsniveau zag er uit zoals weergegeven in het schema (afbeelding 1). De grootste groepen van de verschillende niveaus onder de scholieren zijn Havo, Vwo en Gymnasium. Bij studenten zijn dit het Mbo, Hbo bachelor en WO bachelor. Ook mensen van het vmbo en het mbo zijn meegenomen in het onderzoek. Zij kunnen immers doorleren en terechtkomen op het Hbo waardoor zij dus ook deelnemen aan het hoger onderwijs en vanaf 1 september 2015 te maken zullen krijgen met het studievoorschot.

s12 - Welke opleiding volg je op dit moment?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
vmbo basisberoepsgerichte of kaderberoepsgerichte leerweg	10	,2	1,7	1,7
vmbo gemengde of theoretische leerweg	4	,1	,7	2,3
havo, vwo, gymnasium	117	2,4	19,4	21,7
mbo beroepsopleidende leerweg (BOL)	126	2,6	20,9	42,5
mbo beroepsbegeleidende leerweg (BBL)	34	,7	5,6	48,2
hbo, associate degree	7	,1	1,2	49,3
hbo, bachelor	162	3,3	26,8	76,2
hbo, master	6	,1	1,0	77,2
universiteit, bachelor	89	1,8	14,7	91,9
universiteit, master	34	,7	5,6	97,5
andere opleiding	15	,3	2,5	100,0
Total	604	12,5	100,0	
Missing				
nvt type vragenlijst	4233	87,5		
Total	4837	100,0		

afbeelding 1: Schematische weergave verdeling opleidingsniveau scholieren en studenten

5. Resultaten

Om de resultaten overzichtelijk te houden, zal er per hypothese worden besproken wat de resultaten zijn en wat dit betekent voor de hypothese. Het databestand dat wordt gebruikt bij dit onderzoek, wordt via het programma SPSS geanalyseerd. Het databestand bevat alle antwoorden van zowel werkenden, niet-werkenden als studenten en scholieren. In dit geval wordt alleen gebruik gemaakt van de antwoorden van scholieren en studenten.

5.1 Hypothese 1

De eerste hypothese die is geformuleerd in hoofdstuk 2.3 luidt als volgt: *De invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld zal ertoe leiden dat scholieren en studenten andere studie gerelateerde keuzes maken om een lening laag te houden en hiermee een hogere studieschuld te voorkomen t.o.v. de situatie voor de invoering van de lening.*

In de vragenlijst zijn verschillende studie gerelateerde keuzemogelijkheden voorgelegd via enkele stellingen. In totaal gaat het om 8 stellingen. De antwoorden vormen een 5 punts Likert schaal. De antwoordmogelijkheden varieerden van zeker wel tot zeker niet. De stellingen worden een voor een bekeken. In het onderzoek wordt gesproken over studie gerelateerde keuzes. Dit geeft aan dat er verschillende keuzes zijn. Deze hoeven niet zozeer hetzelfde te meten. Als namelijk één stelling al een veranderde keuze laat zien, betekent dit al dat de student of scholier een andere keuze maakt. Hij of zij hoeft niet acht verschillende andere keuzes te maken. Daar wordt in dit onderzoek niet naar gezocht. In dit onderzoek gaat het erom dat hij of zij één of meer andere studie gerelateerde keuzes maakt.

Er zal nu gekeken worden naar de verschillende studie gerelateerde keuzes die studenten en scholieren voorgelegd hebben gekregen in de vragenlijst. Per stelling wordt gekeken naar de uitkomsten. De zevende stelling ontbreekt, want deze stelling wordt uitgebreid besproken bij de tweede hypothese.

Stelling 1: Ik zal een lening afsluiten voor het volledige bedrag van de basisbeurs en de aanvullende beurs

De uitslag van deze stelling laat zien dat er zeker studenten zijn die niet de intentie hebben om de basisbeurs en eventuele aanvullende beurs te gaan vervangen met een lening. 182 (30,4%) van de studenten en scholieren geeft als antwoord op de stelling zeker niet. Bij deze 182 studenten en scholieren waren de Hbo bachelor studenten met 9,2% en de Mbo beroepsgeleerde weg met 7,4% degene die het meest vertegenwoordigd waren binnen deze groep van 182 scholieren en studenten. Daarnaast geven 172 (28,8%) van de studenten en scholieren aan waarschijnlijk niet de basis beurs en eventuele aanvullende beurs geheel te vervangen door een lening. De groep studenten en scholieren die het antwoord misschien wel/misschien niet hebben gegeven bestaat uit 176 (29,4%) personen. Iets meer dan de helft van de studenten (59,2%) geeft dus aan om de lening niet zo hoog te willen zoals hun voorgaande beurs en aanvullende beurs.

Stelling 2: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken

Als gekeken wordt naar de uitslag van deze stelling kiest de meerderheid van de studenten en scholieren er zeker of waarschijnlijk wel voor om een lening zo min mogelijk te gebruiken. Het gaat om 405 (67,6%) respondenten. 261 (43,6%) van deze studenten en scholieren geeft aan waarschijnlijk zo min mogelijk gebruik te maken van de lening en 144 (24,0%) van de studenten en scholieren zegt met zekerheid zo min mogelijk gebruik te maken van de lening als deze wordt ingevoerd.

Stelling 3: Ik zal de lening gebruiken, maar bij het kiezen van een studie er meer op letten hoeveel je later met die studie kunt verdienen

Bij de gegeven antwoorden van deze stelling heerst meer verdeeldheid tussen studenten. 198 (33,1%) studenten hebben hier als antwoord misschien wel/niet. Dit geeft aan dat een grote groep twijfelt of het er toe doet wat later verdient wordt met een studie met betrekking tot het leengedrag. De groep studenten die waarschijnlijk of zeker niet let op het toekomstige mogelijke salaris bij een bepaalde studie met betrekking tot het leengedrag, is iets groter dan de groep die als antwoord waarschijnlijk of zeker wel heeft. Namelijk 36,% versus 30,8%.

Stelling 4: Ik zal de lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken

Een grotere groep studenten gaf als antwoord op deze vraag waarschijnlijk of zeker wel. Het gaat om een groep van 248 studenten (41,5%). Dit impliceert dat bijna de helft van de studenten en scholieren toch probeert om schulden te voorkomen en inderdaad opziet tegen de schulden die zullen ontstaan door het studievoorschot. Daarnaast geeft een groep van 171 (28,6%) van de studenten aan te twijfelen tussen misschien wel en misschien niet. Kijkend naar de resultaten van het onderzoek van de studentenmonitor, zijn deze antwoorden vergelijkbaar met de antwoorden van dat onderzoek. Bij het onderzoek van de studentenmonitor kwam naar voren dat de belangrijkste reden om niet te lenen voor 79% van de ondervraagde studenten was om de hoge studieschuld te vermijden. Er zijn dus toch scholieren en studenten die proberen schulden te vermijden.

Stelling 5: Ik zal tijdens mijn studie (meer) gaan werken om weinig te hoeven lenen

De resultaten van het Sociaal Planbureau laten zien dat er veel studenten zijn die werken om een lening te voorkomen. In een eerdere vraag werd aangegeven hoeveel studenten en scholieren werkten op het moment dat ze werden ondervraagd, namelijk 370 (61,3%) van de 604 studenten. 13,1% van deze studenten en scholieren heeft zelfs meer dan één betaalde baan. De resultaten

van de stelling gaven vergelijkbare cijfers. De resultaten van de stelling laten zien in SPSS dat 367 (61,4%) van de 598 scholieren en studenten waarschijnlijk tot zeker wel werkt of meer gaat werken om weinig te hoeven lenen. Scholieren en studenten proberen waarschijnlijk dus een hoge lening te voorkomen.

Stelling 6: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen

Bij het voorleggen van deze stelling aan scholieren en studenten is met meer verdeeldheid gereageerd dan menig andere stelling. Ongeveer een kwart van de scholieren en studenten, namelijk 153 (25,6%) van de 598 respondenten, geven aan het niet zeker te weten. Zij hebben voor het antwoord misschien/ misschien niet gekozen. Daarnaast geven 180 (30,1%) van de scholieren en studenten die zijn ondervraagd aan dat zij waarschijnlijk wel zullen gaan vragen om een grotere ouderbijdrage om het te lenen bedrag laag te houden. De groep studenten en scholieren die zeker wel een hogere ouderbijdrage gaat vragen voor de studie bestaat uit 88 (14,7%) studenten en scholieren. Daarnaast zijn er dus 177 (29,6%) studenten en scholieren die toch denken of zeker weten dat zij hun ouders niet om meer geld gaan vragen om een eventuele lening zo laag mogelijk te houden.

Stelling 7: Ik zal tijdens mijn studie bij mijn ouders blijven wonen om minder kosten te maken

Bij deze stelling geven iets meer dan de helft van de respondenten aan dat ze waarschijnlijk of zeker wel thuis blijven wonen om minder kosten te maken. 187 (31,2%) van de 599 scholieren en studenten geven aan waarschijnlijk thuis te blijven wonen en 116 (19,4%) van de scholieren en studenten geven aan zeker wel thuis te blijven wonen. Ongeveer de helft van de studenten en scholieren geven dus aan om een keuze te maken waarmee ze hun kosten lager kunnen houden. In dit geval gaat het om de keuze om thuis te blijven wonen of op kamers te gaan wonen. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan thuis te blijven wonen. Degene die uit de provincies Drenthe en Friesland komen, geven het minst het antwoord zeker wel. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat er in de buurt van deze provincies minder aanbod is van hoger onderwijs en hierdoor worden degene die uit deze provincies komen, bijna gedwongen om verder weg te gaan studeren en op kamers te gaan omdat het reizen naar de onderwijsinstelling te lang duurt.

Een ander onderscheid dat kan worden gemaakt is het onderscheid tussen zelfstandig wonen en niet zelfstandig wonen. Als we deze variabele afwegen tegen de stelling over het thuis blijven wonen, dan is er procentueel gezien duidelijk een verschil tussen welke antwoorden worden ingevuld door studenten en scholieren die zelfstandig wonen en degene die nog bij de ouders of pleegouders wonen. 60 (38,2%) van de 157 scholieren en studenten die zelfstandig wonen geven als antwoord zeker niet op de stelling. Dit terwijl 24 (5,4%) van de 442 scholieren en studenten die nog bij ouders of pleegouders wonen, het antwoord zeker niet geven.

Stelling 8: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren

De keuze om niet te gaan studeren om schulden te vermijden wordt met zeker niet door 345 (57,6%) van de 599 studenten en scholieren beantwoord. Daarnaast zijn er 118 (19,7%) scholieren en studenten die waarschijnlijk niet de keuze maken om niet te gaan studeren om zo schulden te voorkomen. De wil om hoe dan ook te gaan studeren lijkt voor de meeste scholieren en studenten

dus groter dan de aversie tegen de schulden die meestal gepaard gaan met het studeren wanneer de studiefinanciering bestaat uit een lening.

Over het algemeen blijkt na het bespreken van alle stellingen dat scholieren en studenten niet per se ander studie gerelateerde keuzes maken. Hieronder is een overzicht van alle stellingen en de antwoorden die zijn gegeven:

	zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel
	Count	Count	Count	Count	Count
s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs	182	172	176	59	9
s82b Stelling: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken	38	48	108	261	144
s82c Stelling: Lening gebruiken maar bij studiekeuze meer letten op latere verdiensten	97	119	198	150	34
s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken	77	101	171	184	64
s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen	33	48	150	257	110
s82f Stelling: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen	82	95	153	180	88
s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken	84	80	132	187	116
s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren	345	118	101	19	16

5.2 Hypothese 2

H2: Vrouwelijke middelbare scholieren en studenten zullen onzekerder zijn over de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld, dan mannelijke middelbare scholieren en studenten. Dit resulteert in het feit dat vrouwelijke middelbare scholieren en studenten eerder geneigd zijn andere studie gerelateerde keuzes te maken ten opzichte van voor de invoering van het studievoorschot dan mannelijke middelbare scholieren en studenten.

Als er wordt gekeken naar de verschillende studie gerelateerde keuzes die worden behandeld in dit onderzoek, dan is bij hypothese 1 al gebleken dat geslacht weinig invloed heeft op het gedrag omtrent het maken van studie gerelateerde keuzes. Kijkend per stelling is er bij geen enkele voorgelegde studie gerelateerde keuze in de vragenlijst van het Sociaal Planbureau een procentueel verschil tussen mannelijke en vrouwelijke scholieren en studenten groter dan 10%. Bij de stellingen die zijn voorgelegd in de vragenlijst lijkt geslacht de uitkomst van de stellingen niet tot nauwelijks te beïnvloeden. Er waren in totaal 288 mannelijke respondenten en 310 vrouwelijke respondenten. Per studie gerelateerde keuze (stelling) verschilt het percentage tussen mannen en vrouwen per antwoordmogelijkheid als volgt:

Stelling	Antwoordmogelijkheden									
	zeker niet		waarschijnlijk niet		misschien niet/wel		waarschijnlijk wel		zeker wel	
	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw
1. Lening afsluiten ter hoogte van bedrag van de verdwenen beurs:	28,1	32,6	31,9	25,8	28,8	30	10,1	9,7	1	1,9
2. Gebruik lening beperkt houden	6,9	5,8	10,1	6,1	19,4	16,7	40,3	46,6	23,3	24,8
3. De studiekeuze hangt af van het daarmee te verdienen salaris	18,8	13,8	18,5	21,2	31	31,5	24,7	25,4	7	4,5
4. Sneller studeren om schuld zo laag mogelijk te houden	14	11,9	15,4	18,3	30,1	27,3	30,1	31,5	10,5	10,9
5. Meer werken om minder te hoeven lenen	5,9	5,2	11,5	4,8	27,4	22,9	39,6	46,1	15,6	21
6. Ouderbijdrage proberen te verhogen om niet te hoeven lenen	10,5	16,7	19,9	12,2	25,4	25,7	31,4	28,9	12,9	16,4
7. Thuis blijven wonen om kosten laag te houden en hierdoor minder te hoeven lenen	11,8	16,1	10,8	15,8	22,9	21,2	34,7	28	19,8	19
8. Niet gaan studeren om schulden te voorkomen	57,3	57,9	17,4	21,9	18,1	15,8	4,5	1,9	2,8	2,6

Kijkend naar alle verschillen per antwoordmogelijkheid, dan wordt duidelijk dat mannen en vrouwen veelal dezelfde antwoorden geven. Er zijn geen verschillen hoger dan 10% tussen mannen en vrouwen bij alle antwoorden die zijn gegeven. Doordat de verschillen zo klein zijn, kan er dus niet worden gezegd dat vrouwen andere keuzes maken dan mannen. Er zijn minieme verschillen van enkele procenten bij sommige antwoordmogelijkheden, maar deze zijn niet noemenswaardig. Er kan dus niet met zekerheid worden gezegd dat vrouwen werkelijk eerder geneigd zijn om andere studiekeuzes te maken door de invoering van een lening als studiefinanciering. Alleen bij de stelling over het thuis blijven wonen of niet naar aanleiding van de invoering van een lening als studiefinanciering, zijn vrouwen minder geneigd om thuis te blijven wonen dan mannen. De verschillen bij de antwoorden zeker niet en waarschijnlijk niet zijn 4,3% en 5%. Bij het antwoord waarschijnlijk wel is het verschil 6,7 waarbij mannen een hoger percentage scoren dan vrouwen.

Om het verband tussen het geslacht en de verschillende stellingen te onderzoeken wordt er een statistische toets gebruikt. In dit geval wordt tussen elke stelling en de variabele geslacht een chi-kwadraat toets gebruikt. Deze is voor nominale variabelen en hoewel de stellingen ordinale variabelen zijn, wordt toch deze toets gebruikt omdat de variabele geslacht wel een nominale variabele is. Bij de toets wordt een alpha gehanteerd van 0.05.

De uitslagen van de toets tussen geslacht en de stellingen zijn als volgt:

Stelling 1: beurs vervangen door lening

Stelling 2: lening zo min mogelijk gebruiken

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,816 ^a	4	,431
Likelihood Ratio	3,835	4	,429
Linear-by-Linear Association	,026	1	,871
N of Valid Cases	598		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,33.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,378 ^a	4	,251
Likelihood Ratio	5,393	4	,249
Linear-by-Linear Association	2,962	1	,085
N of Valid Cases	599		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,27.

Stelling 3 Latereverdiensten studiekeuze belangrijk Stelling 4: sneller studeren

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,218 ^a	4	,266
Likelihood Ratio	5,225	4	,265
Linear-by-Linear Association	,100	1	,752
N of Valid Cases	598		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,32.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,785 ^a	4	,775
Likelihood Ratio	1,787	4	,775
Linear-by-Linear Association	,134	1	,715
N of Valid Cases	597		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 30,66.

Stelling 5: Meer werken

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,324 ^a	4	,010
Likelihood Ratio	13,501	4	,009
Linear-by-Linear Association	8,712	1	,003
N of Valid Cases	598		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,89.

Stelling 6: Grotere ouderbijdrage

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,305 ^a	4	,023
Likelihood Ratio	11,395	4	,022
Linear-by-Linear Association	,001	1	,977
N of Valid Cases	598		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 39,35.

Stelling 7: Thuis blijven wonen

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,163 ^a	4	,128
Likelihood Ratio	7,207	4	,125
Linear-by-Linear Association	4,221	1	,040
N of Valid Cases	599		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 38,46.

Stelling 8: Niet gaan studeren

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,191 ^a	4	,268
Likelihood Ratio	5,255	4	,262
Linear-by-Linear Association	1,077	1	,299
N of Valid Cases	599		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,69.

Wanneer alle p-waardes bekeken worden van de statistische toetsen tussen de variabele geslacht en de verschillende stellingen, dan blijkt dat alleen de p-waarde van stelling 5 en stelling 6 onder de alpha ligt van 0.05. Stelling 5 heeft een p-waarde van 0.01 en stelling 6 heeft een p-waarde van 0.023. Doordat deze waardes onder de 0.05 liggen, kan de nulhypothese worden verworpen en kan gesproken worden van een significante samenhang tussen de variabele geslacht en de stelling 5 of 6. Deze samenhang houdt in dat er een verschil is tussen de antwoorden bij vrouwen en de antwoorden bij mannen. Welk verschil precies, wordt niet duidelijk met deze toets. Bij de andere

stellingen kan er dus niet gesproken worden van een verband tussen de variabele geslacht en een van deze overige stellingen. Zij hebben allemaal een p-waarde dat boven de 0.05 ligt.

Met de chi-kwadraattoets is duidelijk geworden dat bij de meeste stellingen geen significant verschil is tussen de antwoorden van de mannen en die van de vrouwen. Dit bleek ook al wanneer gekeken werd naar de percentages zelf in de tabel. Alleen bij stelling 5 en bij stelling 6 worden er dus andere antwoorden gegeven. Maar hoe groot die verschillen zijn, wordt niet duidelijk via deze toets.

5.3 Hypothese 3

H3: Middelbare scholieren en studenten waarvan de ouders een opleiding in het hoger onderwijs hebben gevolgd, zullen minder de neiging hebben om andere studie geresulteerde keuzes te maken door de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld, doordat ze meer zelf betalen aan de middelbare scholier of die gaat studeren of student die studeert en hierdoor hoeft deze minder te lenen en zal hij of zij geen hoge studieschuld opbouwen.

Om deze samenhang te onderzoeken wordt bij elke stelling en dus studie gerelateerde keuze, gebruik gemaakt van een statistische toets die de samenhang meet. Het gaat in dit geval om de variabelen genoten onderwijs en een van de stellingen, waarbij de genoten opleiding telkens de onafhankelijke variabele is. Beide variabelen hebben een ordinaal meetniveau. Daarom wordt er gekozen voor de Spearman's rho toets. Hierbij wordt een alpha gehanteerd van 0.05 die het significantieniveau aangeeft van het eventuele verband. Wanneer alle stellingen apart zijn getest op hun samenhang met de hoogte van de opleiding van de ouders, dan blijkt dat er geen sprake is van een significante samenhang behalve bij één stelling. Bij geen van de andere stellingen is er een p-waarde dat lager is dan 0,05 waardoor de samenhang tussen deze stellingen en de hoogte van de opleiding van de ouders niet significant is. Zowel de hoogte van de opleiding van de vader als de moeder is apart getest. De stelling waarbij er wel een significante samenhang is gevonden, is de zevende stelling die stelt dat men thuis blijft wonen bij de ouders om kosten te drukken. Er is sprake van een negatieve samenhang tussen de stelling en de hoogst genoten opleiding van de vader met als waarde -0,18 en als p-waarde 0,000 wat dus onder de alpha waarde van 0,05 ligt. Hierdoor is de samenhang significant. Wel geeft de waarde van -0,18 aan dat er geen sprake is van een grote samenhang wanneer de waarde tussen 0 en -1 kan liggen als er sprake is van een negatief verband. Hetzelfde geldt voor de samenhang tussen de hoogst genoten opleiding van de moeder en de voorgelegde zevende stelling. De waarde voor de samenhang is -0,208 en de p-waarde is wederom 0,000. Ook deze samenhang is dus klein maar wel significant. De schema's hieronder geven de waarden weer:

Correlations

			w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient	1,000	-,180**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	4807	598
	s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken	Correlation Coefficient	-,180**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	598	599

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

		w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788
	s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,208** ,000 597

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Er is ook een significante samenhang gevonden tussen de hoogst genoten opleiding van de moeder van de student en de keuze om wel of niet te gaan studeren naar aanleiding van de invoering van een lening als enige vorm van studiefinanciering. De p-waarde is 0,032 en ligt dus onder de alpha van 0,05 waardoor de samenhang significant kan worden genoemd. De waarde voor de samenhang zelf is echter miniem. De waarde is -0,088 en geeft aan dat er een gering negatief verband is tussen beide variabelen.

De hypothese is met de data die worden gebruikt bij dit onderzoek niet bevestigd. De hypothese kan dus nog niet worden aangenomen. Bij de voorgelegde studie gerelateerde keuzes is er geen duidelijk verschil te zien tussen degene waarvan de ouders een hogere opleiding hebben en degene waarvan de ouders een lagere opleiding hebben.

5.4 Hypothese 4

H4: Studenten die voor de invoering van een lening een basisbeurs hadden, zullen door de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld eerder kiezen om niet te gaan studeren dan degene die voor de invoering van een lening zowel een basisbeurs als aanvullende beurs ontvangen.

De studenten die nu een basisbeurs hebben en een aanvullende beurs en scholieren die dit zouden gaan ontvangen, zullen straks geen basisbeurs hebben maar wel een aanvullende beurs. Deze aanvullende beurs wordt verhoogd voor nieuwe studenten. Degene die aanvullende beurs krijgen, zullen dus financieel minder merken van de invoering van de het studievoorschot dan degene die alleen een basisbeurs krijgen. Zij kunnen immers niets anders doen dan geld lenen. De resultaten van de kruistabel van de stelling over het niet studeren door de invoering van een lening en de vraag of studenten een beurs ontvangen, geven aan dat ook deze hypothese niet wordt bevestigd. 136 (58,6%) van de 232 studenten die geen aanvullende beurs hebben en alleen een basisbeurs hebben, geven als antwoord op de stelling dat ze niet zullen studeren door de invoering van een lening, zeker niet. Daarnaast geven 49 (21,1%) van de 232 studenten als antwoord waarschijnlijk niet. Een duidelijke meerderheid laat zich dus niet tegenhouden om te gaan studeren door de invoering van een lening die fungeert als studiefinanciering. De invoering van een lening als vorm van studiefinanciering houdt studenten dus niet tegen om überhaupt te gaan studeren. Hiermee wordt ook de zesde hypothese niet bevestigd in dit onderzoek. Er is geen samenhang tussen de hoogte van de beurs die op het moment van ondervragen wordt ontvangen en de keuze om niet te studeren door de invoering van een lening als vorm van studiefinanciering. Wel is al bij stelling 1 duidelijk geworden dat degene met een basisbeurs en aanvullende beurs, niet eenzelfde bedrag in de vorm van een lening gaan aanvragen. Ze willen dus toch geen hoge lening.

5.5 Hypothese 5

H5: Middelbare scholieren en studenten die voor de invoering van het studievoorschot al een lening hadden bij DUO, zullen na de invoering van het studievoorschot minder terughoudend zijn in het lenen van geld dan degene die voor de invoering van het studievoorschot nog niet leende.

Wanneer de vijfde stelling wordt vergeleken met de antwoorden op de vraag of studenten ook al lenen, dan wordt als snel duidelijk dat er geen duidelijk verschillen zijn tussen studenten die nu al wel of niet lenen en het maken van een studie gerelateerde keuze zoals bijvoorbeeld de keuze om meer te werken of sneller te studeren om een hoge schuld te vermijden. Bij het antwoord waarschijnlijk wel van de vijfde stelling, is er een verschil van 9% tussen degene die al wel lenen en degene die nog niet geld lenen van DUO. Hierbij is het percentage van degene die niet lenen hoger. Daarnaast is er een verschil van 9,9% bij het antwoord waarschijnlijk niet. Hierbij is het percentage van degene die lenen hoger. Maar bij beide groepen, degene die al wel lenen of niet, is het percentage voor de antwoorden waarschijnlijk wel en zeker wel samen hoger dan 50% en is er dus geen duidelijk verschil in percentages tussen beide groepen. Als er gekeken wordt naar de vierde stelling over het sneller studeren door de invoering van een lening, dan zijn ook daar geen grote verschillen tussen degene al wel lenen en degene die nog niet lenen met betrekking tot welk antwoord ze geven. Ook de statistische toets die een samenhang meet bevestigt dat er weinig samenhang is. De Cramer's V toets is in dit geval toegepast op de vraag of studenten een lening hebben en stelling 4. De waarde voor significantie was 0.122 en hiermee dus hoger dan de alpha van 0,05. Hierdoor kan een eventueel verband niet significant worden genoemd.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,095	,251
	Cramer's V	,095	,251
N of Valid Cases		599	

Ook deze hypothese is dus niet bevestigd. De huidige situatie met betrekking tot het wel hebben van een lening of niet, heeft volgens de bovenstaande gegevens geen invloed op de intenties van studenten om een lening te vermijden of niet wanneer een lening wordt ingevoerd als enige vorm van studiefinanciering.

6. Conclusie

In hoofdstuk een zijn enkele vragen gesteld waarop in deze eindopdracht antwoord zijn gegeven. Als eerste de deelvragen.

Wat zijn studiegerelateerde keuzes?

Studiegerelateerde keuzes waren in dit onderzoek de financiële keuzes die te maken hebben met het studeren. Voorbeelden van deze keuzes zijn het thuis wonen of niet of het werken naast de studie. Deze keuzes worden beïnvloed door financiële situatie van de student. Daarnaast ligt het ook aan de persoonlijkheid van de student zelf zoals bekend werd bij het bespreken van de economische gedragstheorie die als ondersteuning diende in dit onderzoek.

Welke theorie heeft te maken met het maken van studiegerelateerde keuzes?

De theorie die te maken heeft met het maken van studiegerelateerde keuzes is de economische gedragstheorie. Deze theorie stelt dat mensen vaak niet geheel rationeel een keuze maken. Mensen maken gebruik van bepaalde mechanismen om tot een keuze te komen. Zij laten zich beïnvloeden door hun gevoel. Bijvoorbeeld het gevoel van oneerlijkheid en aversie tegen lenen. Scholieren en studenten zullen dus bij het maken van studiegerelateerde keuzes hun aversie tegen lenen en hun gevoel van oneerlijkheid laten meespelen. Hierdoor maken zij wellicht de verkeerde keuze. Zij zullen het nieuwe studiefinancieringsstelsel niet als positief ervaren terwijl deze dat misschien wel is.

Wat zijn de resultaten van eerder gedaan onderzoek op dit terrein?

Eerdere onderzoeken hebben ook al aangetoond dat het studievoorschot geen probleem voor studenten hoeft te zijn. Er zijn echter enkele punten die volgens deze studies toch aandacht vragen. Een eerste punt is de waarschuwing dat de kans bestaat dat veel studenten na de invoering veel meer gaan lenen en zo onnodig een hoge studieschuld opbouwen. Een tweede punt is het gevaar van de verwaarlozing van de studie doordat studenten meer gaan werken naast de studie. De bijverdiengrens is immers vanaf 1 september 2015 opgeheven. Ook zullen studenten een hogere bijdrage vragen van ouders, maar dit hoeft niet een probleem te zijn als ouders deze bijdrage ook kunnen betalen. Terwijl er bij de resultaten van studentmonitor nog naar voren kwam dat de socio-economische achtergrond een rol speelt in het leengedrag van studenten, is dit in het onderzoek van de scriptie niet zozeer terug te vinden. Er is hier dan ook alleen gekeken naar de opleiding van de ouders, dus dat hoeft niet te betekenen dat er bij dit onderzoek geen onderscheid is in de socio-economische achtergrond van studenten met betrekking tot het leengedrag.

Verwachten scholieren en studenten die te maken zullen krijgen met het studievoorschot, andere studiegerelateerde keuzes te gaan maken?

Uiteindelijk na alle resultaten te hebben besproken is naar voren gekomen dat alleen op het gebied van werken naast de studie en het thuis blijven wonen er een meerderheid is dat toch ervoor kiest om meer te werken of thuis te blijven wonen. Dit doen scholieren en studenten om zo hun lening zo laag mogelijk te houden. Dit wordt ook bevestigd door de tweede stelling waarbij een duidelijke meerderheid ervoor kiest om hun lening zo min mogelijk te gebruiken. Degene die uit provincies komen waar geen Universiteit is, geven aan wel op kamers te gaan. Zij hebben immers ook geen andere keuze. Ook is gebleken dat er bijna geen scholieren of studenten zijn die de keuze maken om helemaal niet te gaan studeren naar aanleiding van de invoering van het studievoorschot.

Wat zijn de eventuele consequenties van de invoering van het studievoorschot voor het overheidsbeleid, hoger onderwijsinstellingen en aankomen studenten?

Dit onderzoek heeft eigenlijk aangetoond dat het invoeren van het studievoorschot weinig invloed heeft op het maken van studie gerelateerde keuzes, terwijl dit wel de verwachting was. Studenten en scholieren blijven wel veel thuis om kosten te drukken, maar dit kan ook als positief worden gezien aangezien er een tekort is aan studentenkamers. Dit onderzoek is een bevestiging gebleken van verwachtingen van de regering dat de invoering van het studievoorschot goed is. Ook al proberen studenten en scholieren hun lening tijdens de studie straks zo laag mogelijk te houden, ze worden er niet van weerhouden om te gaan studeren. De nadruk moet komen te liggen op de goede

voorwaarden rondom het studievoorschot, zodat scholieren en studenten met leenaversie niet worden afgeschrikt om bijvoorbeeld toch op kamers te gaan en om te voorkomen dat ze te veel gaan werken naast de studie. Er moet door de invoering van het studievoorschot weer een balans worden gevonden in de tijdsbesteding aan opleiding, vrije tijd en werk, zodat studenten en scholieren wel lenen, maar niet maximaal hoeven te lenen en toch op tijd hun opleiding afronden. Het is belangrijk dat er een manier wordt gevonden waardoor mensen met aversie voor lenen of onzekerheid over het lenen toch over de streep worden getrokken om anders tegen lenen aan te gaan kijken. Dit kan door middel van voorlichtingen bij aankomend studenten. Ook kan de overheid misschien een document maken waarin wordt weergegeven wat de financiële gevolgen zijn van het lenen. Bijvoorbeeld de toekomstige maandlasten van de aflossing bij het lenen van een bepaald bedrag. Daarnaast moet het duidelijk worden wat de consequenties zijn van het hebben van een studieschuld. Kan het bijvoorbeeld zo zijn dat deze schuld mee wordt gerekend bij het berekenen van een maximale hypotheek?

En na de deelvragen besproken te hebben, wordt nu de hoofdvraag besproken: *Wat zijn de intenties van Nederlandse studenten en middelbare scholieren vanaf 16 jaar met betrekking tot het maken van studiegerelateerde keuzes naar aanleiding van de invoering van het studievoorschot en de daarbij behorende verwachte hogere studieschuld?*

In dit onderzoek is naar voren gekomen dat Nederlandse studenten en middelbare scholieren wel de intentie hebben om te gaan studeren. Zij laten zich niet tegenhouden door de invoering van het studievoorschot en de daarbij verwachte hogere studieschuld. Daarnaast heeft ongeveer de helft van de respondenten de intentie om thuis te blijven wonen om kosten te besparen. Ook is er een ruime meerderheid van de respondenten die proberen hun lening zo laag mogelijk te houden. Dit geeft aan dat zij toch proberen een hoge studieschuld te vermijden. Een bijbaan hebben heel veel respondenten al en zij zullen ook zeker naast hun studie blijven werken om zo extra geld te verdienen en eventueel zelfs op die manier hun lening zo laag mogelijk te houden. Ook heeft ongeveer de helft van de respondenten de intentie om ouders te vragen voor een extra financiële bijdrage om zo minder geld te hoeven lenen. Het natuurlijk maar de vraag of deze ouders dat geld wel hebben. Al met al lijkt het erop dat er niet zozeer andere keuzes worden gemaakt, maar er is wel de intentie om de lening zo laag mogelijk te houden en zo de studieschuld niet op te laten lopen.

7. Discussie

Er heerst discussie rondom de data van het Sociaal Planbureau. Gekeken over alle jaren vanaf 1985 blijkt uiteindelijk dat er een oververtegenwoordiging is van mensen uit een lage sociaal-economische klasse. Dit zou betekenen dat de antwoorden die zijn gegeven op de vragen en de conclusies die op basis van deze antwoorden zijn getrokken, genuanceerd dienen te worden. Studenten uit een lage sociaal-economische klasse geven namelijk op sommige vragen een duidelijk ander antwoord dan studenten uit een midden of hoge sociaal-economische klasse. Dit kan geconcludeerd worden op basis van de gegevens van studentenmonitor en op basis van de data van het Sociaal Planbureau die gebruikt zijn voor het onderzoek in deze scriptie.

Een ander punt van discussie is het feit dat de onderzoeksvraag gaat over het studievoorschot en in het databestand wordt alleen gesproken over een lening. Het studievoorschot is alleen voor degene die hoger onderwijs volgen of gaan volgen maar bij het onderzoek van het Sociaal Planbureau zijn

ook scholieren en studenten ondervraagd die nu voor zover bekend is, nog niet met het studievoorschot te maken krijgen. Maar het aantal scholieren dat op het vmbo en dus in eerste instantie niet te maken krijgt met het studievoorschot, is in dit onderzoek klein. Er zijn in totaal 14 scholieren van het vmbo die deze vragenlijst hebben ingevuld. Daarnaast is bij de vragenlijst niet gesproken over voordeligere voorwaarden om te lenen. Deze kunnen wellicht invloed hebben op scholieren en studenten die leenaversie hebben. Doordat lenen goedkoper wordt en de voorwaarden voor de terugbetaling beter worden, kan het studenten en scholieren met leenaversie positief beïnvloeden.

8. Referenties

1V Jongerenpanel. (2014). Onderzoek: Sociaal Leenstelsel. Verkregen op 10, mei, 2015, via <http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapport%20leenstelsel.pdf>

Burdman, P. (2005). *The student debt dilemma: Debt aversion as a barrier to college access*. California: Berkeley

Callender, C., & Jackson, J. (2008). Does the fear of debt constrain choice of university and subject of study? *Studies in higher education*, 33(4), 405-429.

Centraal Planbureau. (2003). Effecten van invoering van een sociaal leenstelsel in het Nederlands hoger onderwijs. Verkregen op 10, mei, 2015, via <http://www.cpb.nl/publicatie/effecten-van-invoering-van-een-sociaal-leenstelsel-het-nederlands-hoger-onderwijs>

Centraal Plan Bureau. (2014). Aflossing en inkomenseffecten studievoorschot. Verkregen op 15, maart, 2015, via <http://www.cpb.nl/publicatie/aflossing-en-inkomenseffecten-studievoorschot>

Eckel, C. C., & Grossman, P. J. (2008). Men, women and risk aversion: Experimental evidence. *Handbook of experimental economics results*, 1, 1061-1073.

Felsö, F., van Leeuwen, M., Zijl, M., van Onderwijs, N. M., & en Wetenschappen, C. (2000). *Verkenning van stimulansen voor het keuzegedrag van leerlingen en studenten*. Amsterdam: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: an analysis of decision under risk, *Econometrica*, 47, 263-291.

Luijten, L. (2013). *Studentenhuysvesting in Nederland: Een onderzoek naar de verhouding tussen de vraag en het aanbod op de huisvestingsmarkt voor studenten en factoren die de woonsituatie verklaren*. Universiteit Utrecht: Utrecht

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting. (2015). Studentenonderzoek 2015: Achtergrondstudie bij Handreiking student en financiën. Verkregen op 7, juli, 2015, via <http://www.nibud.nl/wp-content/uploads/Nibud-Studentenonderzoek-2015.pdf>

Pass, J., Muskens, M., Kurver, B., & van Klingereren, M. (2010). Leidt kennis tot lenen en lenen tot leren?-Het effect van informatie over lenen op leengedrag en studievoortgang van Nederlandse studenten. *Mens en maatschappij*, 85(3), 241-258.

Rijksoverheid. (2015a). Veranderingen studiefinanciering. Verkregen op 4, maart, 2015, via <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/studiefinanciering/vernieuwde-studiefinanciering>

Rijksoverheid. (2015b). Voorwaarden studievoorschot. Verkregen op 19 augustus, 2015, via <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/studiefinanciering/voorwaarden-studievoorschot>

Simon, H. A. (1957). *Models of man*. Wiley: New York.

Sociaal Planbureau. (2012). Toelichting Arbeidsaanbodpanel 1985-2012. Verkregen op 20, mei, 2015, via

http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Arbeidsaanbodpanel_AAP

Studentenmonitor. (2014). Inkomsten en uitgaven. Verkregen op 7, juli, 2015, via <http://www.studentenmonitor.nl/tabellen/xindex.html>

Vossensteyn, J. J. H. (2005). Perceptions of student price-responsiveness; a behavioural economics exploration of the relationships between socio-economic status, perceptions of financial incentives and student choice: CHEPS/UT.

Wolbers, M. H. (2008). Scholieren met een bijbaantje: de gevolgen voor hun schoolprestaties. *Mens & Maatschappij*, 83(3), 239-257.

Wong, K. F. E., Kwong, J. Y. Y., & Ng, C. K. (2008). When thinking rationally increases biases: The role of rational thinking style in escalation of commitment. *Applied Psychology*, 57(2), 246-271.

Bijlage 1a Hypothese 1 SPSS Uitvoer

s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs * s12 - Welke opleiding volg je op dit moment? Crosstabulation

		s12 - Welke opleiding volg je op dit moment?											Total	
		vmbo basisberoeps gerichte of kaderberoeps gerichte leerweg	vmbo gemengde of theoretische leerweg	havo, vwo, gymnasium	mbo beroepsopleidende leerweg (BOL)	mbo beroepsbegeleidende leerweg (BBL)	hbo, associate degree	hbo, bachelor	hbo, master	universiteit, bachelor	universiteit, master	andere opleiding		
s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs	zeker niet	Count	4	1	15	44	17	4	55	2	18	15	7	182
		% of Total	0,7%	0,2%	2,5%	7,4%	2,8%	0,7%	9,2%	0,3%	3,0%	2,5%	1,2%	30,4%
	waarsch.niet	Count	4	1	34	35	8	3	49	3	27	7	1	172
		% of Total	0,7%	0,2%	5,7%	5,9%	1,3%	0,5%	8,2%	0,5%	4,5%	1,2%	0,2%	28,8%
	misschien wel/niet	Count	2	1	57	37	5	0	36	0	29	4	5	176
		% of Total	0,3%	0,2%	9,5%	6,2%	0,8%	0,0%	6,0%	0,0%	4,8%	0,7%	0,8%	29,4%
waarsch.wel	Count	0	1	9	7	2	0	20	1	11	6	2	59	
	% of Total	0,0%	0,2%	1,5%	1,2%	0,3%	0,0%	3,3%	0,2%	1,8%	1,0%	0,3%	9,9%	
zeker wel	Count	0	0	1	1	0	0	1	0	4	2	0	9	
	% of Total	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,7%	0,3%	0,0%	1,5%	
Total	Count	10	4	116	124	32	7	161	6	89	34	15	598	
	% of Total	1,7%	0,7%	19,4%	20,7%	5,4%	1,2%	26,9%	1,0%	14,9%	5,7%	2,5%	100,0%	

Crosstab

		s82b Stelling: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken					Total	
		zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel		
Geslacht (GBA)	Man	Count	20	29	56	116	67	288
		% within Geslacht (GBA)	6,9%	10,1%	19,4%	40,3%	23,3%	100,0%
	Vrouw	Count	18	19	52	145	77	311
		% within Geslacht (GBA)	5,8%	6,1%	16,7%	46,6%	24,8%	100,0%
Total		Count	38	48	108	261	144	599
		% within Geslacht (GBA)	6,3%	8,0%	18,0%	43,6%	24,0%	100,0%

Crosstab

		s82c Stelling: Lening gebruiken maar bij studiekeuze meer letten op latere verdiensten					Total	
		zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel		
Geslacht (GBA)	Man	Count	54	53	89	71	20	287
		% within Geslacht (GBA)	18,8%	18,5%	31,0%	24,7%	7,0%	100,0%
	Vrouw	Count	43	66	109	79	14	311
		% within Geslacht (GBA)	13,8%	21,2%	35,0%	25,4%	4,5%	100,0%
Total		Count	97	119	198	150	34	598
		% within Geslacht (GBA)	16,2%	19,9%	33,1%	25,1%	5,7%	100,0%

s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zeker niet	77	1,6	12,9	12,9
	waarsch.niet	101	2,1	16,9	29,8
	misschien wel/niet	171	3,5	28,6	58,5
	waarsch.wel	184	3,8	30,8	89,3
	zeker wel	64	1,3	10,7	100,0
	Total	597	12,3	100,0	
Missing	nvt type vragenlijst	4233	87,5		
	geen opgave, wil niet zeggen	7	,1		
	Total	4240	87,7		
Total		4837	100,0		

Crosstab

			s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
Geslacht (GBA)	Man	Count	17	33	79	114	45	288
		% within Geslacht (GBA)	5,9%	11,5%	27,4%	39,6%	15,6%	100,0%
	Vrouw	Count	16	15	71	143	65	310
		% within Geslacht (GBA)	5,2%	4,8%	22,9%	46,1%	21,0%	100,0%
Total		Count	33	48	150	257	110	598
		% within Geslacht (GBA)	5,5%	8,0%	25,1%	43,0%	18,4%	100,0%

Crosstab

			s82f Stelling: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
Geslacht (GBA)	Man	Count	30	57	73	90	37	287
		% within Geslacht (GBA)	10,5%	19,9%	25,4%	31,4%	12,9%	100,0%
	Vrouw	Count	52	38	80	90	51	311
		% within Geslacht (GBA)	16,7%	12,2%	25,7%	28,9%	16,4%	100,0%
Total		Count	82	95	153	180	88	598
		% within Geslacht (GBA)	13,7%	15,9%	25,6%	30,1%	14,7%	100,0%

Crosstab

			s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
Geslacht (GBA)	Man	Count	34	31	66	100	57	288
		% within Geslacht (GBA)	11,8%	10,8%	22,9%	34,7%	19,8%	100,0%
	Vrouw	Count	50	49	66	87	59	311
		% within Geslacht (GBA)	16,1%	15,8%	21,2%	28,0%	19,0%	100,0%
Total		Count	84	80	132	187	116	599
		% within Geslacht (GBA)	14,0%	13,4%	22,0%	31,2%	19,4%	100,0%

Crosstab

			s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
Geslacht (GBA)	Man	Count	165	50	52	13	8	288
		% within Geslacht (GBA)	57,3%	17,4%	18,1%	4,5%	2,8%	100,0%
	Vrouw	Count	180	68	49	6	8	311
		% within Geslacht (GBA)	57,9%	21,9%	15,8%	1,9%	2,6%	100,0%
Total		Count	345	118	101	19	16	599
		% within Geslacht (GBA)	57,6%	19,7%	16,9%	3,2%	2,7%	100,0%

Provincie * s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken Crosstabulation

			s82g Stelling: Tijdens studie bij ouders blijven wonen om minder kosten te maken					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
Provincie	groningen	Count	10	7	10	3	8	38
		% within Provincie	26,3%	18,4%	26,3%	7,9%	21,1%	100,0%
	friesland	Count	1	6	5	2	1	15
		% within Provincie	6,7%	40,0%	33,3%	13,3%	6,7%	100,0%
	drenthe	Count	2	1	3	9	0	15
		% within Provincie	13,3%	6,7%	20,0%	60,0%	0,0%	100,0%
	overijssel	Count	8	3	7	16	13	47
		% within Provincie	17,0%	6,4%	14,9%	34,0%	27,7%	100,0%
	flevoland	Count	2	3	6	9	6	26
		% within Provincie	7,7%	11,5%	23,1%	34,6%	23,1%	100,0%
	gelderland	Count	7	16	16	28	17	84
		% within Provincie	8,3%	19,0%	19,0%	33,3%	20,2%	100,0%
	utrecht	Count	5	7	8	15	4	39
		% within Provincie	12,8%	17,9%	20,5%	38,5%	10,3%	100,0%
	noord-holland	Count	10	10	18	24	22	84
		% within Provincie	11,9%	11,9%	21,4%	28,6%	26,2%	100,0%
	zuid-holland	Count	13	11	28	29	18	99
		% within Provincie	13,1%	11,1%	28,3%	29,3%	18,2%	100,0%
	zeeland	Count	5	3	6	5	3	22
		% within Provincie	22,7%	13,6%	27,3%	22,7%	13,6%	100,0%
	noord-brabant	Count	18	9	12	37	14	90
		% within Provincie	20,0%	10,0%	13,3%	41,1%	15,6%	100,0%
	limburg	Count	3	4	13	10	9	39
		% within Provincie	7,7%	10,3%	33,3%	25,6%	23,1%	100,0%
Total		Count	84	80	132	187	115	598
		% within Provincie	14,0%	13,4%	22,1%	31,3%	19,2%	100,0%

Bijlage 1b Hypothese 3 SPSS Uitvoer

Correlations

			w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82b Stelling: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient	1,000	,080
		Sig. (2-tailed)	.	,052
		N	4807	598
	s82b Stelling: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken	Correlation Coefficient	,080	1,000
		Sig. (2-tailed)	,052	.
		N	598	599

Correlations

			w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient	1,000	,040
		Sig. (2-tailed)	.	,329
		N	4807	597
	s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs	Correlation Coefficient	,040	1,000
		Sig. (2-tailed)	,329	.
		N	597	598

Correlations

			w154/nw110/ s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82c Stelling: Lening gebruiken maar bij studiekeuze meer letten op latere verdiensten
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4807	,038 ,352 597
	s82c Stelling: Lening gebruiken maar bij studiekeuze meer letten op latere verdiensten	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,038 ,352 597	1,000 . 598

Correlations

			w154/nw110/ s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4807	,005 ,909 597
	s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,005 ,909 597	1,000 . 597

Correlations

			w154/nw110/ s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4807	,023 ,578 597
	s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,023 ,578 597	1,000 . 598

Correlations

			w154/nw110/ s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82f Stelling: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4807	,025 ,535 597
	s82f Stelling: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,025 ,535 597	1,000 . 598

Correlations

			w154/nw110/ s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren
Spearman's rho	w154/nw110/s9 - Wat is de hoogste door uw vader afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4807	-,040 ,332 598
	s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,040 ,332 598	1,000 . 599

Correlations

			s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs	w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?
Spearman's rho	s82a Stelling: Lening afsluiten voor bedrag van basisbeurs en aanvullende beurs	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 598	,060 ,142 596
	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,060 ,142 596	1,000 . 4788

Correlations

			w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82b Stelling: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788	,025 ,545 597
	s82b Stelling: Ik zal gaan studeren maar de lening zo min mogelijk gebruiken	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,025 ,545 597	1,000 . 599

Correlations

			w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82c Stelling: Lening gebruiken maar bij studiekeuze meer letten op latere verdiensten
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788	-,035 ,393 596
	s82c Stelling: Lening gebruiken maar bij studiekeuze meer letten op latere verdiensten	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,035 ,393 596	1,000 . 598

Correlations

			w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788	,031 ,447 595
	s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,031 ,447 595	1,000 . 597

Correlations

			w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788	-,012 ,772 596
	s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,012 ,772 596	1,000 . 598

Correlations

			w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82f Stelling: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788	-,017 ,673 596
	s82f Stelling: Ik zal meer geld van mijn ouders vragen om weinig te hoeven lenen	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,017 ,673 596	1,000 . 598

Correlations

			w155/nw111/ s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren
Spearman's rho	w155/nw111/s10 - Wat is de hoogste door uw moeder afgemaakte opleiding?	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 4788	-,088* ,032 597
	s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,088* ,032 597	1,000 . 599

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Bijlage 1c Hypothese 4 SPSS Uitvoer

s80_1 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Basisbeurs * s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren Crosstabulation

			s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
s80_1 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Basisbeurs	nee	Count % within s80_1 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Basisbeurs	16 53,3%	4 13,3%	8 26,7%	1 3,3%	1 3,3%	30 100,0%
	ja	Count % within s80_1 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Basisbeurs	159 55,0%	63 21,8%	48 16,6%	9 3,1%	10 3,5%	289 100,0%
Total		Count % within s80_1 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Basisbeurs	175 54,9%	67 21,0%	56 17,6%	10 3,1%	11 3,4%	319 100,0%

s80_2 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Aanvullende beurs * s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren Crosstabulation

			s82h Stelling: Omdat ik geen schulden wil maken, zou ik dan niet gaan studeren					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
s80_2 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Aanvullende beurs	nee	Count % within s80_2 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Aanvullende beurs	136 58,6%	49 21,1%	35 15,1%	5 2,2%	7 3,0%	232 100,0%
	ja	Count % within s80_2 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Aanvullende beurs	39 44,8%	18 20,7%	21 24,1%	5 5,7%	4 4,6%	87 100,0%
Total		Count % within s80_2 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Aanvullende beurs	175 54,9%	67 21,0%	56 17,6%	10 3,1%	11 3,4%	319 100,0%

Bijlage 1d Hypothese 5 SPSS Uitvoer

s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet * s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken Crosstabulation

			s82d Stelling: Lening gebruiken, maar sneller studeren om zo min mogelijk schulden te maken					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	nee	Count % within s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	39 14,6%	39 14,6%	73 27,2%	86 32,1%	31 11,6%	268 100,0%
	ja	Count % within s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	2 4,1%	13 26,5%	12 24,5%	16 32,7%	6 12,2%	49 100,0%
Total		Count % within s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	41 12,9%	52 16,4%	85 26,8%	102 32,2%	37 11,7%	317 100,0%

s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet * s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen Crosstabulation

			s82e Stelling: Tijdens studie meer gaan werken om weinig te hoeven lenen					Total
			zeker niet	waarsch.niet	misschien wel/niet	waarsch.wel	zeker wel	
s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	nee	Count	12	23	61	118	56	270
		% within s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	4,4%	8,5%	22,6%	43,7%	20,7%	100,0%
	ja	Count	1	9	12	17	10	49
		% within s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	2,0%	18,4%	24,5%	34,7%	20,4%	100,0%
Total		Count	13	32	73	135	66	319
		% within s80_3 - Welke vormen van studiefinanciering ontvangt u? Lening / collegekrediet	4,1%	10,0%	22,9%	42,3%	20,7%	100,0%

